

ปัจจัยสู่ความสำเร็จสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง
จังหวัดเชียงใหม่ และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ ตำบลเวียง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*

Critical Success Factors of Financial Institutions of Baan Don Community,
Pong Num Ron Sub-district and Baan Mae Jai Tai Community Financial
Institution, Wiang Sub-district, Fang District, Chiang Mai Province

พระบุญญาพัฒน์ แสงวงศ์ดี และ กฤตวรรณ สาทรัมย์

Phra Punyaphat Sangwongdee and Kittawan Sarai

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Faculty of Social Work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: poonyanando@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัจจัยสู่ความสำเร็จสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน และแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่นำไปสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยคือ การวิจัยแบบผสมวิธี โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การวางแผน การสื่อสาร ทักษะภาวะผู้นำ เครื่องมือ กระบวนการ การบริหารจัดการ และการทำงานร่วมกัน โดยปัจจัยทั้ง 7 นี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ทั้งยังมีความสำคัญ และมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับความคิดเห็นของสมาชิกสถาบันการเงินชุมชนที่มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดต่อ 7 ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และยังพบว่าการบริหารจัดการเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงปัจจัยอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปพร้อมกันจนบรรลุถึงเป้าหมายหรือความสำเร็จที่ต้องการ ทั้งนี้ได้พบแนวทางการปฏิบัติที่ดีคือ ภายใต้อำนาจของชุมชน สถาบันการเงินชุมชนควรสร้างสรรค์ระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยให้การบริหารจัดการนั้นอยู่ภายใต้ความเชื่อมั่นความไว้วางใจของสมาชิก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานที่ซื่อสัตย์ของคณะกรรมการ นอกจากนี้สถาบันการเงินชุมชนต้องสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นในจิตใจของสมาชิก ให้สมาชิกมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของสถาบันการเงินชุมชน ในฐานะที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนา เป็นสิ่งมีค่าที่ต้องช่วยกันดูแลรักษา นอกจากนี้ยังพบว่าแนวทางการปฏิบัติที่ดีเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทุนทางสังคมมาใช้ และส่งผลให้สถาบันการเงินชุมชนได้กลายเป็นทุนทางสังคมของชุมชน

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จ; สถาบันการเงินชุมชน; สวัสดิการชุมชน

* Received January 21, 2022; Revised February 15, 2022; Accepted March 20, 2022

Abstract

This research article is a part of the thesis titled Critical Success Factors of Financial Institutions of Baan Don Community, Pong Num Ron Sub-district and Baan Mae Jai Tai Community Financial Institution, Wiang Sub-district, Fang District, Chiang Mai Province. The objectives of this study were to identify 1) the successful factors of community financial institutions, and 2) the good practical strategy leading to the successful factors of community financial institutions. The mixed methodology research was applied in this study. The results of the research found that the seven successful factors included planning, communication, leadership skills, tools, process, management, and teamwork, which were all related to each other. In addition, these seven successful factors were important and assisted to promote and support the successful outcomes that are consistent with the opinion of community financial institution members having the highest positive level. Moreover, the results have shown that the management was an important factor linking other factors to work together until reaching the desired goal or achievement. In this regard, the good practical strategy in this study was the underneath community context. The community financial institutions should create a welfare system to improve the quality of life with efficient management by allowing it to be under the trust of members. This was a result of the committee's honest performance. In addition, the community financial institutions must create a sense of ownership in the minds of members to see the value and importance of community financial institutions. As one who participates in the creation and development considered to be a valuable thing, it must be taken care of in the long run. In addition, the good practical strategy was the result of the adoption of social capital which affected the community financial institutions to become social capital of the community.

Keywords: Critical Success Factors; Microfinance; Community Welfare

บทนำ

หลังจากที่ประเทศไทยประสบวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 หลายชุมชนรวมกลุ่มกันตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้เกิดสวัสดิการขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8, 2562 : 8) ซึ่งก่อนที่จะประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจนั้น ประเทศไทยมีการริเริ่มสวัสดิการชุมชนมาบ้างแล้วแต่ยังไม่แพร่หลาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต และสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่ประชาชนให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนพึ่งตนเองได้ โดยหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจรัฐบาลจึงใช้สวัสดิการชุมชนมาเป็นนโยบาย จึงก่อให้เกิดกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบ.) (กรมการพัฒนาชุมชน, 2547) ต่อมาในปี พ.ศ.2550 ประเทศไทยต้องเผชิญวิกฤติเศรษฐกิจอีกครั้งส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำ กระทบถึงแรงงานในประเทศทุกภาคส่วน กระทบถึงรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สิน (เทิดศักดิ์ ทองแย้ม, 2558) ส่งผลให้สัดส่วนคนจนเพิ่มจำนวนมากขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงเศรษฐกิจ, 2562)

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2544 รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้กำหนดนโยบายตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อจัดสรรเงินให้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานด้วยตนเอง (สำนักงบประมาณของรัฐบาล, 2558)

ตั้งแต่มีการตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตั้งแต่ ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา รัฐบาลในทุกสมัยเล็งเห็นความสำคัญของชุมชน และเห็นถึงศักยภาพของชุมชน จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) ที่มีแนวทางเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคมที่หลากหลาย โดยเฉพาะภาคประชาชนที่รัฐให้ความสำคัญ จนนำไปสู่การกำหนดสังคมสวัสดิการเป็นวาระแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2552 นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาสวัสดิการชุมชนจึงมีความเด่นชัดขึ้น และแต่ละชุมชนก็ดำเนินกิจกรรมด้านสวัสดิการที่หลากหลาย โดยเฉพาะกิจกรรมกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในฐานะที่เป็นองค์กรชุมชนที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน

ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานที่ผ่านมาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แต่ละกองทุนประสบความสำเร็จมากน้อยแตกต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ปัจจัยแวดล้อม และอุปสรรค ที่แตกต่างกันโดยสังเกตได้จากการดำเนินโครงการเพิ่มทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระยะที่ 3 พ.ศ.2556 รัฐบาลมีนโยบายเพิ่มทุนให้กับกองทุนที่ผ่านเกณฑ์คุณสมบัติ จำนวน 79,255 กองทุน แต่มีกองทุนที่ไม่ได้เพิ่มทุนจำนวน 9,164 กองทุน โดยแบ่งเป็นกองทุนที่ไม่ขอเพิ่มทุน 356 กองทุน และกองทุนที่ไม่ผ่านเกณฑ์คุณสมบัติจำนวน 8,808 กองทุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกองทุนที่ไม่สามารถจดทะเบียนได้ เนื่องจากมีหนี้ค้างชำระเป็นจำนวนมาก หรือไม่สามารถปิดงบการเงินได้ (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2556)

ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้รับการอนุมัติเพิ่มทุนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – พ.ศ.2557 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 166,895.8041 ล้านบาท (สำนักงบประมาณของรัฐบาล, 2558) โดยมีจำนวนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวนทั้งสิ้น 79,593 กองทุน และยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 2,560 แห่ง (บ้านเมือง, 2560) ทั้งนี้สถาบันการเงินชุมชนกล่าวได้ว่าเป็นอีกรูปแบบ

หนึ่งของสวัสดิการชุมชน โดยสถาบันการเงินชุมชนเป็นการยกระดับจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้บริการทางการเงินที่ตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในชุมชนที่ขาดโอกาสในการเข้าถึง (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, ม.ป.ป.) แต่การดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนย่อมมีทั้งประสบผลสำเร็จมาก และประสบผลสำเร็จน้อย ซึ่งการที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นย่อมต้องมีปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้จากสถิติพบว่ากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 79,593 กองทุน ได้รับการยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 2,560 แห่ง (บ้านเมือง, 2560) เมื่อเทียบสัดส่วนแล้วถือว่าการดำเนินนโยบายยกระดับประสบผลสำเร็จน้อย และจากการประเมินผลการดำเนินงานทุนหมุนเวียน พบว่ากองทุนหมู่บ้านมีคะแนนเฉลี่ยลดลง โดยประจำปีบัญชี 2556 มีคะแนนรวม 2.4982 ต่ำกว่าปีบัญชี 2555 ที่มีคะแนน 3.176 ในขณะที่เดียวกันจากรายงานการตรวจสอบการดำเนินงานของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) พบประเด็นปัญหาสำคัญ คือ มีหนี้ค้างชำระและเงินขาดบัญชี ซึ่งมีหลายกองทุนหยุดดำเนินกิจกรรม หรือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถบริหารจัดการใด ๆ ได้ และขาดระบบควบคุมการดำเนินงานที่เหมาะสม รวมถึงมีจุดอ่อนอย่างมากในการจัดทำหลักฐานทางด้านการเงินและบัญชี (สำนักงานประมาณของรัฐบาล, 2558)

ภายใต้ปัญหาและการดำเนินงานที่ไม่ประสบผลสำเร็จของหลาย ๆ กองทุน และเป็นปัญหาต่อการดำเนินนโยบายยกระดับกองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน ยังพบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานและสามารถยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน มีเงินทุนหมุนเวียนสูง มีผลกำไร มีสวัสดิการชุมชนที่ตอบแทนสมาชิกและชุมชน ได้รับการยอมรับจากชุมชน และได้รับรางวัลอันเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษา สถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ ตำบลเวียง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสถาบันการเงินชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีความสำเร็จเชิงประจักษ์ด้านการบริหารงาน โดยสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน ได้รับรางวัลชนะเลิศการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนดีเด่น พ.ศ.2555 และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ได้รับรางวัลชนะเลิศการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนดีเด่น พ.ศ.2557 โดยทั้ง 2 สถาบันการเงินชุมชนมีการจัดสรรผลกำไรจากการดำเนินงานเป็นสวัสดิการทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม และสาธารณประโยชน์เพื่อชุมชน โดยการศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน ผลของการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนในพื้นที่อื่นให้ประสบผลสำเร็จต่อไป อันจะเป็นการช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่นำไปสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เชิงคุณภาพ ได้แก่ กลุ่มคนผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 15 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มแกนนำและสมาชิกจากสถาบันการเงินชุมชนทั้งสองแห่ง ได้แก่ ประธาน

คณะกรรมการ จำนวน 2 คน เภรณญิก จำนวน 2 คน กรรมการ จำนวน 2 คน และสมาชิก จำนวน 4 คน

(สถาบันการเงินชุมชน ละ 2 คน)

- 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน

- 3) ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน

เชิงปริมาณ คือ ประชากร ได้แก่ สมาชิกสถาบันการเงินชุมชน 2 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 1,327 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 307 คน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1970) โดยใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม .05 หลังจากนั้นกำหนดสัดส่วน จำนวนตามรายชุมชน ได้ดังนี้

- 1) สถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน จำนวนประชากร 376 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 87

- 2) สถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ จำนวนประชากร 951 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 220

เครื่องมือการวิจัย

เชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เป็นการซักถามประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

- 1) ประวัติส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 1 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล อาชีพ ประวัติการศึกษา ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา หรือประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินภูมิลาเนาเดิม เป็นต้น

- 2) ความเป็นมาของสถาบันการเงินชุมชน / การเป็นสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชน จำนวน 2 ข้อ

- 3) ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วย การนิยามความหมายความสำเร็จ การไม่มีหนี้ และปัจจัย แนวคิด กิจกรรม ที่ส่งเสริมความสำเร็จ จำนวน 3 ข้อ

- 4) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การสื่อสาร (Communication) ทักษะ (Skills) เครื่องมือ (Tools) กระบวนการ (Process) การบริหารจัดการ (Management) การทำงานร่วมกัน (Team Work) จำนวน 7 หัวข้อ

- 5) ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วย ผลประกอบการ จำนวนสมาชิก บริการทางการเงิน สวัสดิการและผลประโยชน์ที่ได้รับ และแนวทางปฏิบัติที่ดี จำนวน 4 หัวข้อ

- 6) ข้อเสนอแนะ

เชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended question) ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนบุคคลในครัวเรือน อาชีพ รายได้ เงินออม/เงินฝาก จำนวนเงินกู้ยืมจากสถาบันการเงินชุมชน มีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 9 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านความสำเร็จ ได้แก่ 1)ด้านการวางแผน 2)ด้านการสื่อสาร ในองค์กร 3)ด้านทักษะภาวะผู้นำ 4)ด้านเครื่องมือการจัดการ 5)ด้านกระบวนการ 6)ด้านการบริหารจัดการ และ 7)ด้านการทำงานร่วมกันการมีส่วนร่วม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) จำนวน 42 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่าน เพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างของแบบสอบถาม (Structure and format) การใช้ภาษา (Wording) และอื่น ๆ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์

ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่าน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 ชุด ในกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach โดยได้ค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการลงพื้นที่และสอบถามผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลเพื่อออกแบบวิธีวิจัย ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึง ธันวาคม 2563

เชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ระหว่างวันที่ 28 พฤษภาคม ถึง 21 มิถุนายน พ.ศ.2564

เชิงปริมาณ โดยแบบสอบถาม ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างวันที่ 11 พฤษภาคม ถึง 1 มิถุนายน พ.ศ.2564

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารจากวัสดุที่ตีพิมพ์ และไม่ได้ตีพิมพ์ หนังสือภาษาไทย หนังสือภาษาต่างประเทศ บทความวิจัย และบทความวิชาการในประเทศ และต่างประเทศ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบสารสนเทศ การสัมภาษณ์ การสังเกต ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ โดยการจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและแยกแยะความสำคัญตามลำดับ โดยให้มีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ จากนั้น สอดแทรกด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ ที่ได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยการลงรหัส และให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อ จากนั้นบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS)

มาวิเคราะห์ข้อมูลให้ออกมาในรูปของสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

1.1 การวางแผน เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ เป็นแนวทางให้การดำเนินงานมีเป้าหมาย โดยการดำเนินงานที่ดีจำเป็นต้องมีการวางแผนที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังต้องยืดหยุ่น สามารถแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และประการสำคัญ ทุกแผนจำเป็นต้องให้ชุมชนรับรู้ เห็นชอบ หรือเข้ามามีส่วนร่วมกับแผนงาน เพราะแผนจะสำเร็จหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านการวางแผนโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.55$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.39)

1.2 การสื่อสาร เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ เพราะการสื่อสารที่ดีช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ดีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสถาบันการเงินชุมชน กันสมาชิก และชุมชน ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ช่วยพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนให้ดียิ่งขึ้น และการสื่อสารยังเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับสมาชิก ช่วยให้สมาชิกเข้าใจ เข้าถึง และรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบันการเงินชุมชน ทั้งนี้สถาบันการเงินชุมชนจะต้องเลือกใช้การสื่อสารให้ครบทุกประเภท และนำเครื่องมือเทคโนโลยีที่หลากหลายมาช่วยอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านการสื่อสารในองค์กรโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.56$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.33)

1.3 ทักษะ ภาวะผู้นำ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ เพราะผู้นำคือผู้ที่จะนำพาองค์กรไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ จึงต้องมีคุณลักษณะที่ผู้นำพึงมี จากการศึกษาพบคุณลักษณะผู้นำโดดเด่น ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ความซื่อสัตย์ (Honesty) ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้งานสำเร็จ (Strong Desire to Achieve Task) อำนาจบารมีทางสังคม (Use of Socialized Power) และคุณลักษณะอีกประการสำหรับผู้ทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อชุมชน คือ ความเสียสละ (Sacrifice) ทั้งนี้คุณลักษณะข้างต้นเป็นเพียงคุณลักษณะที่โดดเด่นเห็นได้ชัดเท่านั้น ยังไม่รวมคุณลักษณะด้านอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นในรูปของวิธีการปฏิบัติงาน วิธีการบริหารงาน ผลประกอบการที่ดี การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสถาบันการเงินชุมชน ฯลฯ

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านทักษะ ภาวะผู้นำโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.55$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.35)

1.4 เครื่องมือ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยนำมาใช้เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ส่งเสริมประสิทธิภาพ อำนวยความสะดวกในด้านการบริหารงาน การปฏิบัติงาน การให้บริการ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ด้านความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และภาพลักษณ์ที่สำคัญอีกประการคือ ความน่าเชื่อถือ หรือความเชื่อมั่น โดยภาพลักษณ์นี้เป็นแรงจูงใจให้สมาชิกเข้ามาใช้บริการ ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์/แผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) การจัดการความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationship Management – CRM) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เข้าร่วมประกวดเพื่อรับรางวัล ระบบการตรวจสอบควบคุมภายใน และภายนอก ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในระบบการให้บริการ และระบบบัญชี ระบบประกันความเสี่ยง ระบบประกันภัย

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านเครื่องมือการจัดการโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.57$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.40)

1.5 กระบวนการ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ จากการศึกษาพบกระบวนการที่น่าสนใจ คือ กระบวนการให้บริการออมทรัพย์ และบริการกู้ยืมเงิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นของบริการ การดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากบริการ และแสดงให้เห็นถึงผลสะท้อนกลับต่อกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการดังกล่าวสร้างผลลัพธ์ต่อสมาชิก และชุมชน ในรูปแบบของสวัสดิการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งนี้หากสถาบันการเงินชุมชนส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ และให้สมาชิกเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และชุมชน จะช่วยส่งเสริมให้สมาชิกมีความตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของสถาบันการเงินชุมชน เกิดความรัก และรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นผลดีต่อการดำเนินงานและนำไปสู่ความสำเร็จ

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านกระบวนการโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.44$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.37)

1.6 บริหารจัดการองค์กร สรุปเป็น 4 ปัจจัย ดังนี้

1.6.1 คน (Man) คณะกรรมการมาจากการคัดเลือกจากสมาชิก มีคุณสมบัติ เช่น เป็นคนในชุมชน มีความรู้ ประสบการณ์ ความซื่อสัตย์ เสียสละ เป็นต้น แล้วแบ่งหน้าที่ตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังจ้างเจ้าหน้าที่เพื่อให้บริการสมาชิก และพัฒนาให้สถาบันการเงินชุมชนให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับธนาคาร โดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางด้านการเงินของชุมชน

1.6.2 เงิน (Money) จำเป็นต้องบริหารให้งอกเงยด้านผลกำไรซึ่งส่วนหนึ่งมาจากดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ส่วนที่เหลือเป็นการลงทุนอื่น ๆ เช่น ฝากประจำดอกเบี้ยสูง ซื้อสลากออมสิน ลงทุนในกิจการอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งยังต้องทำให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ จัดให้มีผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และคณะกรรมการภายนอกตรวจสอบการดำเนินงาน

1.6.3 วัสดุอุปกรณ์ (materials) จุดเด่นของสถาบันการเงินชุมชนทั้ง 2 แห่ง คือ มีที่ดิน และอาคารสำนักงานเป็นสินทรัพย์ โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือสร้างความเชื่อมั่น และขยายการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก และชุมชน

1.6.4 การบริหารจัดการ (management) สะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ใส่ใจพัฒนา ส่งเสริมให้คณะกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำเอาความรู้ที่ได้จากการอบรมประชุม ศึกษาดูงาน นำข้อดี ข้อเสีย จุดเด่น จุดด้อย มาพัฒนาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน พัฒนาจนประสบผลสำเร็จ และขยายผลความสำเร็จออกไปในฐานะแหล่งการเรียนรู้ศึกษาดูงาน

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านการบริหารจัดการโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.52$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.35)

1.7 การทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ โดยส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานมากที่สุด เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงาน สมาชิกมีสิทธิร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลในส่วนที่เกิดขึ้น เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความยั่งยืนของสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งวิธีการจูงใจให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมมีได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับบริบท และสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ การสร้างความรู้สึกรักว่าเป็นบุคคลสำคัญ การนำกิจกรรมชุมชนด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา การบำเพ็ญประโยชน์ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม สร้างการรับรู้สมาชิกเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วม

สอดคล้องกับผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชนด้านการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.51$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.34)

2. แนวทางการปฏิบัติที่ดีที่นำไปสู่ความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาสถาบันการเงินชุมชนบ้านดอน และสถาบันการเงินชุมชนบ้านแม่ใจใต้ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

2.1 การบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน

การบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน เป็นการบริหารปัจจัยการบริหาร และปัจจัยความสำเร็จ (Success Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในทุกกระบวนการ กิจกรรม ขั้นตอนการบริหารจัดการ กล่าวคือปัจจัยความสำเร็จเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ กิจกรรม ขั้นตอนการบริหารจัดการ ที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นสถาบันการเงินชุมชนต้องนำมาบูรณาการใช้ให้เกิดประโยชน์

2.2 การสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ

เป็นวิธีการทำให้สมาชิกรู้สึกรัก มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของสถาบันการเงินชุมชน ในฐานะที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้าง และพัฒนา ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นเหมือนทรัพย์สินมีค่าที่จะต้องรักษาดูแล โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก รวมถึงการใช้กระบวนการสื่อสาร ช่วยให้เกิดความเข้าใจ สร้างสัมพันธภาพที่ดี

2.3 การสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ

เป็นวิธีการที่ทำให้สมาชิกเชื่อมั่น ไว้วางใจ จนสามารถนำเงินของตนเองมามอบให้กับสถาบันการเงินชุมชนดูแล ซึ่งการสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ ซึ่งเริ่มต้นด้วยความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการ นอกจากนี้ควรสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ ผ่านการบริหารจัดการ เช่น คณะกรรมการเป็นผู้นำในการออมเงิน มีการแสดงงบการเงิน ให้สมาชิกตรวจสอบได้ ให้ซักถามข้อสงสัยได้ ให้หน่วยงานภายนอกตรวจสอบได้ เป็นต้น

2.4 การตอบสนองความต้องการด้วยสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

สถาบันการเงินชุมชนต้องสร้างสรรค์สวัสดิการให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก และควรมีหลากหลายรูปแบบให้ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากนี้ควรมอบสวัสดิการให้กับชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน รวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และต้องปรับปรุงสวัสดิการเดิมให้ดียิ่งขึ้น โดยสวัสดิการควรอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ซึ่งสวัสดิการจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก พัฒนาชุมชนให้ทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3. ทูทางสังคมที่ปรากฏในแนวทางการปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาพบว่าแนวทางการปฏิบัติที่ดี 4 ประการ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากทูทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทุนภายใน และทุนภายนอก ประกอบเข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยให้เกิดการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จ และทำให้สถาบันการเงินชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของทูทางสังคมของชุมชน

3.1 ทูทางสังคมในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน

กระบวนการ กิจกรรม ขั้นตอนของการบริหารจัดการนั้นใช้ทูทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาช่วยเสริมสร้างให้เกิดพลัง ศักยภาพ ประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกันในการบริหารจัดการ เช่น ทุนมนุษย์ ได้แก่ คนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ การเอื้อเฟื้อต่อผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ทุนสถาบัน ได้แก่ การรวมกลุ่มการเงินในชุมชนเพื่อบริหารร่วมกัน ทุนโคทรพย์ ได้แก่ การนำกลุ่มการเงินในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.2 ทูทางสังคมในการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ

คือการสร้างค่านิยมในสมาชิก ให้รู้สึกรัก เห็นคุณค่าความสำคัญ โดยการสื่อสาร และการจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วม จนก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ในฐานะที่ตนเองเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างและพัฒนา โดยต้องการให้สถาบันการเงินชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้านั้นเป็นการนำทูทางสังคมเข้ามาใช้เป็นกระบวนการ เพื่อต้องการสร้างทูทางสังคมที่ดีขึ้น คือสร้างสถาบันการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จและเข้มแข็ง

3.3 ทูทางสังคมในการสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ

ความเชื่อมั่นความไว้วางใจ (Trust) เป็นตัวอย่างของทูทางสังคมที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ คือ ช่วยให้สมาชิกกล้าที่จะเข้ามาใช้บริการสถาบันการเงินชุมชน เช่น ออมเงิน/ฝากเงิน ซึ่งเงินเหล่านี้จะกลายเป็นทุนในการดำเนินงานและสร้างบริการต่าง ๆ และสร้างประโยชน์ในด้านของ

ผลตอบแทน เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย และสวัสดิการ ทั้งนี้เมื่อการบริหารจัดการมีความเรียบร้อย เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สมาชิกได้รับผลประโยชน์ที่เหมาะสมย่อมเพิ่มความเชื่อมั่นความไว้วางใจมากยิ่งขึ้น จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จำนวนเงินทุนมากขึ้น ส่งผลให้การบริหารงานเกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพ การให้บริการและการสร้างสรรค์สวัสดิการ มีความหลากหลายเหมาะสมกับความต้องการของสมาชิก และชุมชน

3.4 ทูทางสังคมในการตอบสนองความต้องการด้วยสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

สวัสดิการเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทุนทางสังคมมาบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งสวัสดิการไม่สามารถกล่าวโดยตรงได้ว่าเป็นทุนทางสังคมประเภทหนึ่ง แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของทุนทางสังคมเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิมในชุมชน เช่น ทุนมนุษย์ ได้แก่ เกิดการสนับสนุนอาสาสมัครในชุมชน การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาชุมชนทุกด้าน ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ รูปแบบสวัสดิการต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ทุนทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ความภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทุนสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัวเข้มแข็งไม่เดือนร้อนเรื่องหนี้ในระบบ การดูแลสถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นน้ำดื่ม น้ำประปา เพื่อให้บริการราคาถูกในชุมชน ทุนโคทรพย์ ได้แก่ การสร้างกองทุนสวัสดิการเพื่อพัฒนาชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านการวางแผน จะต้องมีการวางแผนที่หลากหลายให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน มีความยืดหยุ่น สามารถแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม และทุกแผนจำเป็นต้องให้ชุมชนรับรู้ เห็นชอบ หรือเข้ามามีส่วนร่วมกับแผนงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ สุชา สิริจันทร์ชื่น และศิวัช ศรีโกคางกุล (2560) พบว่า ต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับและมีการปรับปรุงทุกปีเพื่อให้มีความสอดคล้องและเป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับการศึกษาของ Hussain, M. D. & Ahmed, I. (2020) พบว่าปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดสำหรับการกำกับดูแลองค์กรการเงินรายย่อย ได้แก่ คณะกรรมการ ที่เป็นผู้กำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์สำหรับองค์กร

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านการสื่อสาร การสื่อสารที่ดีจะช่วยสร้างให้เกิดความเข้าใจที่ดี สัมพันธภาพที่ดี ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัชย์ กังวล (2552) พบว่า ควรกระตุ้นให้สมาชิกเข้าใจปรัชญาและวัตถุประสงค์ให้ดำเนินการตามมติที่ประชุมใหญ่ และสอดคล้องกับการศึกษาของ กรกนก น้อยเนม (2557) พบว่า ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการ ควรมีการแจ้งผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Rahman, W., Farid, K. S. & Mollah, B. R. (2016). พบว่า บังคลาเทศเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในโครงการไมโครไฟแนนซ์ เพราะสัมพันธภาพที่มั่นคงแน่นแฟ้นระหว่างลูกค้าและพนักงาน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านทักษะภาวะผู้นำ ผู้นำต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ พยายามทำหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร มีอำนาจบาบริซึ่งต้องควบคู่กับคุณธรรมความซื่อสัตย์และวุฒิภาวะทางอารมณ์ นอกจากนี้ต้องมีความเสียสละด้วย สอดคล้องกับการศึกษา

ของ อุมาวดี เดชธำรงค์ (2563) พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วยด้านภาวะผู้นำ ด้านคุณธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยะวดี ยอดนา (2561) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมากที่สุด คือ คณะกรรมการบริหาร สมาชิก และผู้นำชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรัช กาญจนการุณ, ศศิเพ็ญ พวงสายใจ, สุขุม พันธุ์ณรงค์ และพิมลพรรณ บุญยะเสนา (2558) พบว่า ผู้นำที่มีความเข้มแข็งมีความสามารถเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ต้องบริหารจัดการโปร่งใส มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีประสบการณ์ เสียสละมีจิตสาธารณะ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านเครื่องมือ เครื่องมือมีส่วนช่วยเหลือส่งเสริมประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการบริหารงาน การปฏิบัติงาน การให้บริการ ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ให้มีการดำเนินงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ความน่าเชื่อถือหรือความเชื่อมั่น สอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถพล บางปา (2555) พบว่า ปัจจัยการนำเทคโนโลยีมาให้ความรู้ มีผลต่อความสำเร็จ และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวรงค์ วงศ์สุรวัฒน์, ศิริรัตน์ ชุมคล้าย และวฤชสพร ญัฐรุจิโรจน์ (2562) พบว่า แนวทางการบริหารจัดการด้านการเข้าถึงการตรวจสอบข้อมูลกองทุน เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านกระบวนการ ซึ่งต้องเกิดจากความต้องการของสมาชิก โดยมีสถาบันการเงินชุมชนเป็นตัวกลางบริหารและดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีระบบระเบียบที่กำหนดไว้ร่วมกัน ผลลัพธ์คือก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวสมาชิกในรูปแบบของสวัสดิการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัชย์ กังวล (2552) พบว่า องค์ประกอบกลไกและกระบวนการบริหารจัดการ ส่งผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชน และยังพบว่าลักษณะการบริหารจัดการที่เหมาะสม ควรมีการเน้นไปที่กลไกและกระบวนการบริหารจัดการมากที่สุด และสอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรัช กาญจนการุณ, ศศิเพ็ญ พวงสายใจ, สุขุม พันธุ์ณรงค์ และพิมลพรรณ บุญยะเสนา (2558) พบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสำเร็จ คือ สมาชิกมีวินัยทางการเงินที่ดี มีการออมอย่างสม่ำเสมอ ชำระเงินกู้ตามกำหนด เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านบริหารจัดการ ต้องบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ บุคคล เงิน วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหาร สอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยะวดี ยอดนา (2561) พบว่ารูปแบบการบริหารที่เหมาะสมคือ การบริหารรูปแบบการบริหารผสมผสานระหว่างการบริหารแบบบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ กับการบริหารเชิงสถานการณ์ซึ่งกำหนดขึ้นโดยคนในชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัชย์ กังวล (2552) พบว่าลักษณะการบริหารจัดการที่เหมาะสม ควรมีการเน้นไปที่กลไกและกระบวนการบริหารจัดการมากที่สุด

ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ด้านการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลในส่วนที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติมณฑน์ วงษ์คำหาร (2559) พบว่า การยกระดับกองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนจึงจะส่งผลให้นำนโยบายไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการทำงานเป็นทีมเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ตลอดทั้งกระบวนการ และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชา สิริจันทร์ขึ้น

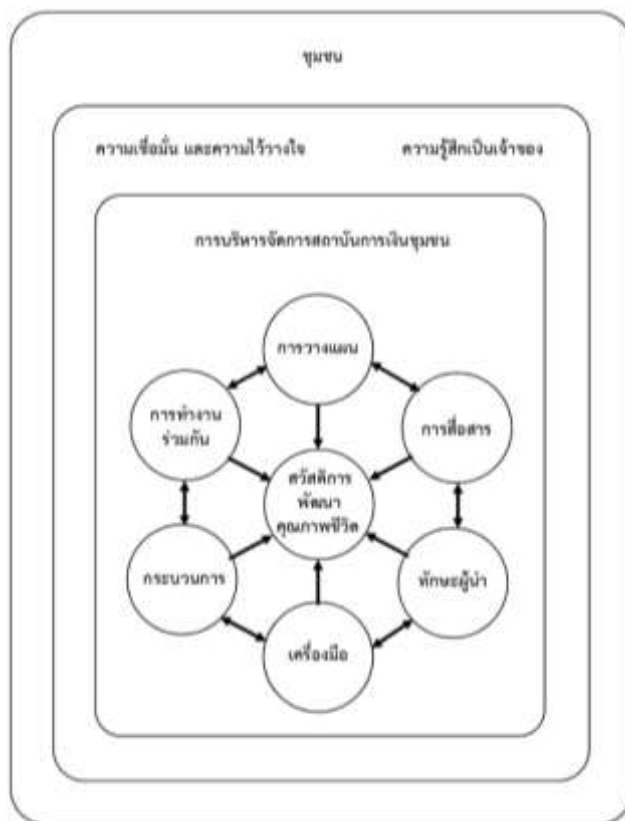

และศิวัช ศรีโกคางกุล (2560) พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือขาดสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน และการแสดงความคิดเห็น และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวลังก์ วงศ์สุรวัฒน์, ศิริรัตน์ ชุณคาลัย และวฤชพร ญัฐจุโรจน์ (2562) พบว่า แนวทางการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการปฏิบัติที่ดี คือ การสร้างสรรค์ให้เกิดระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนที่มีประสิทธิภาพ อาศัยปัจจัยการวางแผน การสื่อสาร ทักษะผู้นำ เครื่องมือ กระบวนการ และการทำงานร่วมกัน ในการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความเกี่ยวข้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน และให้การบริหารจัดการนั้นอยู่ภายใต้ความเชื่อมั่นความไว้วางใจของสมาชิก และการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นในจิตใจของสมาชิก ซึ่งกระบวนการทั้งหมดดำเนินการภายใต้บริบทของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ Ussif, R., Ertugrul, M., Coskun, M. & Onur, I. (2020) พบว่า หากต้องการให้สถาบันการเงินรายย่อยยั่งยืนอยู่ได้นานผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดจะต้องให้การสนับสนุน และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรัชย์ กังวล (2552) พบว่า ลักษณะการบริหารจัดการที่เหมาะสม ควรมีการเน้นไปที่กลไกและกระบวนการบริหารจัดการมากที่สุด กระตุ้นให้สมาชิกเข้าใจปรัชญาและวัตถุประสงค์ ให้ดำเนินการตามมติที่ประชุมใหญ่ และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ วงศ์รักตระกูล (2551) พบว่า สมาชิกมีความเชื่อมั่นในระดับมากต่อคณะกรรมการ และปัจจัยสัมพันธ์กับความสำเร็จ ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อคณะกรรมการ และสอดคล้องกับการศึกษาของ กรกนก น้อยเนม (2557) พบว่า ควรสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกันให้กับสมาชิก

องค์ความรู้การวิจัย

การวิจัยทำให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติที่ดีของสถาบันการเงินชุมชน ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยสวัสดิการชุมชน

ภาพที่ 1 แนวทางการปฏิบัติที่ดี

แนวทางการปฏิบัติที่ดีของสถาบันการเงินชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของชุมชน โดยสมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ รวมถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของ จนนำไปสู่การบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยการวางแผน การสื่อสาร ทักษะผู้นำ เครื่องมือ กระบวนการ และการทำงานร่วมกัน ในการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความเกี่ยวเนื่องสนับสนุนซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์ให้เกิดระบบสวัสดิการชุมชน เพื่อพัฒนาชีวิตคนในชุมชน โดยแนวทางการปฏิบัติที่ดีนั้นเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทุนทางสังคมที่หลากหลายในชุมชน มาเป็นทุนในการดำเนินการยึดโยงเข้าด้วยกัน สร้างให้เกิดคุณค่าและผลประโยชน์เพิ่มขึ้นให้กับชุมชน ซึ่งส่งผลให้สถาบันการเงินชุมชนกลายเป็นหนึ่งในทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีการมีพระราชบัญญัติสถาบันการเงินชุมชน เพื่อดูแล ส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

2. กระทรวงการคลัง ควรกำหนดนโยบายเพิ่มศักยภาพกองทุนหมู่บ้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน โดยส่งเสริมการฝึกอบรม หรือจัดให้มีบุคลากรพิเศษประจำอำเภอ หรือตำบล ที่ให้การดูแลโดยเฉพาะ

3. ควรมีการบูรณาการร่วมกันระหว่าง กระทรวงการคลัง โดยธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน และธนาคารพาณิชย์ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้านให้สามารถยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน

4. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ควรกำหนดนโยบายจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การบริหารจัดการ หรือจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติด้านการบริหารจัดการที่ดี เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดทำแนวทางการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส ในชุมชน ร่วมกับสถาบันการเงินชุมชน โรงพยาบาล/รพ.สต. เพื่อสร้างสรรค์สวัสดิการที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส และเพื่อการดูแลคุณภาพชีวิตอย่างครบวงจร

2. กรมการพัฒนาชุมชน ควรประสานความร่วมมือกับ ธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ในการสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และสถาบันการเงินชุมชนให้เป็นไปในทิศทางหรือแนวการปฏิบัติเดียวกัน

3. กองทุนหมู่บ้านที่การดำเนินงานไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ควรมีการปรับปรุงจุดอ่อนของตนเอง เพื่อพัฒนากองทุนให้มีประสิทธิภาพ หรือให้สามารถยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่ได้จากการศึกษานี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่อื่น

2. ควรศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จและแนวทางการปฏิบัติที่ดีของสถาบันการเงินชุมชนในภูมิภาค

บรรณานุกรม

- กรกนก น้อยเนม. (2557). **ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารและการพัฒนาสังคม) กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). **รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนแบบมีอาชีพ กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร: ร้าไทยเพลส.**
- ชุติมณฑน์ วงษ์คำหาร. (2559). **ความสำเร็จในการนำนโยบายการยกระดับกองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชนไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา สถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง).** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทิดศักดิ์ ทองแย้ม. (2558). “การจัดตั้งและแนวทางการพัฒนาสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี” **วารสารนวัตกรรมการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน.** 3 (1) น. 3-12.
- ปิยะวดี ยอดนา. (2561). **การบริหารแบบบูรณาการของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน จังหวัดสกลนคร.** ดุษฎีนิพนธ์ ปรัช. (สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา) สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546. (1 ตุลาคม 2546) **ราชกิจจานุเบกษา.** หน้า 6-20.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2550. (28 ธันวาคม 2550) **ราชกิจจานุเบกษา.** หน้า 12-20.
- ไพรัช กาญจนการุณ, ศศิเพ็ญ พวงสายใจ, สุชุม พันธุ์รงค์ และพิมลพรรณ บุญยะเสนา. (2558). “การศึกษาจากกรณีศึกษา Microfinance เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการระบบให้บริการทางการเงินระดับจุลภาคในชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน” **วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.** 19 (2) น. 67-81.
- สุชา สิริจันทร์ชื่น และศิวัช ศรีโคงกุล. (2560). “การศึกษาความสำเร็จของการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น” **วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม.** 4 (1) : หน้า 61-72.
- สุภาภรณ์ วงศ์รักตระกูล. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน จังหวัดอุดรธานี.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์) กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรัชย์ กังวล. (2552). **การบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถาบันการเงินชุมชน.** ดุษฎีนิพนธ์ ปรัช. (สาขาวิชาการบริหารศาสตร์) เชียงใหม่: บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุวรงค์ วงศ์สุวัฒน์, ศิริรัตน์ ชุณหคล้าย และวฤชพร ญัฐกิจโรจน์. (2562). “การบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองระดับดีมาก: กรณีศึกษาจังหวัดนครปฐม” **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** 7 (3) : หน้า 888-898.
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **หลักการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2556). **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักสถิติพยากรณ์, กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติเชิงเศรษฐกิจ. (2545). “การนำเสนอผลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์: แผนที่ความยากจน 2545” [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://service.nso.go.th/nso/povertymap/poverty.html> (27 พฤศจิกายน 2562).
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8. (2562). **ถอดบทเรียนความสำเร็จ: ปัจจัยความสำเร็จกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบึงสามัคคี**. ลพบุรี: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8.
- สำนักงานประมาณของรัฐบาล, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). **กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานประมาณของรัฐบาล.
- อรรถพล บางปา. (2555). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุมาวดี เดชธำรงค์. (2563). **ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา สถาบันการเงินชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- Huerta, A. (2010). **Microfinance in Rural and Urban Thailand: Policies, Social Ties and Successful Performance**. Chicago : University of Chicago.
- Hussain, M. D. & Ahmed, I. (2020) “Corporate Governance in Microfinance Organizations: Review and Agenda” **Albukhary Social Business Journal**. 1 (1) page 33-45.
- Rahman, W., Farid, K. S. & Mollah, B. R. (2016). “Why Has Bangladesh Made Success in Microfinance? An Application of Social Relations Model” **Indian Journal of Social Research**. 57 (3) page 441-462.
- Ussif, R. (2020). “Microfinance Institutions Challenges In Poverty And Unemployment Reduction In Ghana” **International Journal of Engineering and Information Systems**. 4 (7) page 114-123.
- Ussif, R., Ertugrul, M., Coskun, M. & Onur, I. (2020). “ The Relationship Between Microfinance Institutions Poverty Alleviations And Unemployment In Ghana” **International Journal of Academic Account, Finance & Management Research**. 4 (7) page 102-117.